

Ett hållbart arbetsliv och ett demokratiskt samhälle

Fackförbundet STs förbundspolitiska program

FACKFÖRBUNDET ST
KONGRESS
2024

Innehåll

1. Inledning	1
2. Det samhällsviktiga uppdragets innehåll och utförande	2
3. Så kan Sverige utvecklas – det här behöver staten satsa på	5
4. Medlemmarna behöver bra arbetsmiljö och goda anställningsvillkor	12
Efterord	16

1. Inledning

Fackförbundet ST är det största fackförbundet inom statlig verksamhet med nästan 100 000 medlemmar som arbetar inom statliga myndigheter och verk, universitet, högskolor och statligt finansierade stiftelser samt i bolag med statligt uppdrag. Fackförbundet ST organiserar alla inom statlig verksamhet. Det ger oss en unik kunskap om hur det är att arbeta på samhällets och statens uppdrag.

För ett hållbart arbetsliv och ett demokratiskt samhälle – Fackförbundet STs värderingar och verksamhetsidé

Fackförbundet ST är en medlemsstyrd organisation. Vårt arbete bygger på fackliga värderingar som solidaritet, demokrati, jämlikhet, rättvisa och alla människors lika rätt och värde. Vi är ett arbetsplatsnära fackförbund som arbetar för goda villkor, trygghet, utveckling och inflytande på jobbet.

Hos oss är alla som arbetar på statligt uppdrag med ansvar för samhälle och infrastruktur välkomna. Vi anser att samhället ska präglas av respekt för människors olikheter och att alla ska ges förutsättningar och möjligheter att utvecklas. Vi är ett inkluderande, antirasistiskt och feministiskt fackförbund. För oss innebär det att alla ska ha samma möjlighet till socialt, ekonomiskt och politiskt inflytande.

Förtroendeuppdrag hos Fackförbundet ST förutsätter att man delar förbundets grundläggande värderingar, tar avstånd från antidemokratiska krafter och ställer upp på grundtanken om alla människors lika värde och lika rätt. Förtroendeuppdraget kan inte kombineras med aktivt engagemang i verksamheter som motarbetar våra grundläggande värderingar.

Utifrån vår partipolitiskt obundna grund driver vi sakpolitiska frågor som rör vårt verksamhetsområde och medlemmarna. Som medlem i TCO (Tjänstemännens centralorganisation) och genom samarbete med andra fackförbund har vi ytterligare plattformar för påverkan. Vi är en del av den internationella fackliga rörelsen och arbetar för mänskliga rättigheter i världen. I detta ingår att kämpa för att fler människor ska kunna dra nytta av de fackliga rättigheterna, att fler ska omfattas av kollektivavtal och att betydelsen av partsmodellen erkänns.

Vad vill vi uppnå med detta program?

Programmet är en berättelse om Fackförbundet ST – vilka vi är och vad vi står för. Det presenterar ett urval av förbundets ställningstaganden. De frågor vi fokuserar på rör framför allt förbundets samhällspolitiska påverkansarbete, där regering och riksdag är primära mottagare.

Syftet med programmet är att förmedla ställningstaganden och argument som gör att förbundets företrädare kan agera kraftfullt i samhällsdebatten och värva medlemmar. En annan ambition är att stärka förtroendevalda i det fackliga arbetet och i relation till arbetsgivaren.

2. Det samhällsviktiga uppdragets innehåll och utförande

Fackförbundet STs medlemmar har en viktig roll för demokratin eftersom de arbetar med frågor som politikerna bestämt att staten ska ansvara för. Uppdraget innebär ett övergripande ansvar att möta befolkningens grundläggande behov och garantera en viss nivå av välfärd och trygghet.

Staten ska ha en framträdande roll i samhället

Stora delar av det samhällsviktiga uppdraget utförs idag av statliga verksamheter. Fackförbundet ST är mån om att de genomförs på rätt sätt. För att säkra statens kontroll över uppdragets utförande vill Fackförbundet ST:

- att statlig verksamhet ska utföras inom myndighetsformen så långt det är möjligt
- att myndighetsutövning ska utföras av statligt anställd personal

Fackförbundet ST är från en principiell utgångspunkt skeptiskt till att använda marknadslösningar för samhällsviktiga uppdrag. I praktiken är det dock ett allmängiltigt inslag. Outsourcing och bolagisering har blivit vanligare. I den mån det statliga uppdraget utförs av andra aktörer är det viktigt att höga krav ställs på utförandet. Detsamma gäller för de bolag som staten äger.

Fackförbundet ST vill:

- att privata aktörer på statligt uppdrag, liksom statliga myndigheter, ska präglas av rättssäkerhet, öppenhet och transparens
- att statliga bolag med samhällsansvar ska styras, finansieras och kontrolleras utifrån samhällets bästa och inte för att maximera vinsten
- att det ska tydliggöras att statliga bolag omfattas av samma krav på saklighet och opartiskhet som myndigheter och att de därför inte bör ägna sig åt politisk opinionsbildning
- att statliga bolag inte ska vara medlem i Svenskt Näringsliv eller dess medlemsorganisationer

Staten behöver ta tillbaka kontrollen

De senaste decennierna har fler av de samhällsviktiga uppdragen konkurrensutsatts på marknaden. I vissa fall har det skett genom att staten behållit en del av ansvaret för åtagandet men lagt ut det på privata aktörer. I andra fall har staten släppt kontrollen helt genom privatisering.

En gemensam nämnare för utvecklingen har varit att besluten väglets av ekonomiska principer och på bekostnad av andra intressen. Såsom människors efterfrågan på tillgänglighet och pålitlighet. Det demokratiska behovet av rättssäkerhet och likabehandling. Det säkerhetspolitiska intresset av nationell rådighet och robusthet. Eller de fackliga kraven på goda arbetsvillkor.

Effekterna av konkurrensutsättning är flera. De statliga aktörerna har nämligen inte tillräcklig kontroll över privata utförare eller stöd i lagen för att hantera krissituationer, vilket inte minst blev påtagligt under pandemin. Privata aktörers intåg på det arbetsmarknadspolitiska området fick en rad

olyckliga konsekvenser. Ett exempel är att arbetsförmedlande insatser inte når de målgrupper som mest behöver dem. Ytterligare ett exempel är om ett utländskt bolag äger och driver delar av infrastrukturen, då blir det svårt för staten att garantera att verksamheten utförs vid kris eller ofred.

Det som borde väga tyngst när avväganden om de samhällsviktiga uppdragen görs är fakta, beprövad kunskap och samhällsnyttan. Fackförbundet ST vill:

- att de uppdrag som avreglerats utvärderas ur ett demokratiskt och säkerhetspolitiskt perspektiv
- att staten ska åta sig ansvaret för de uppdrag som avreglerats om utförandet inte lever upp till demokratiska och säkerhetspolitiska krav

Goda förutsättningar krävs för ett bra resultat

Anställda i statlig verksamhet jobbar i demokratins tjänst. Det som avgör kvaliteten på arbetet är de förutsättningar som anställda får. För att befolkningen ska veta vad de kan förvänta sig, och för att anställda ska kunna leverera utifrån dessa förutsättningar, måste den politiska styrningen vara välavvägd. Fackförbundet ST vill:

- att statliga myndigheter och privata aktörer på statligt uppdrag styrs med tydliga uppdrag och tillräckliga resurser utifrån de krav politikerna ställer

Idag är arbetsvillkoren för anställda bristfälliga. Det beror på att styrningen under lång tid varit präglad av marknadsmässiga ideal. Problemet är att de här idealen inte är lämpliga för statliga verksamheter. Den marknadsmässiga styrningen och implementeringen av marknadsmekanismer har ofta lett till mindre resurser och sämre verksamhet.

En av de styrmekanismer som lett till obalans är de återkommande generella besparingar som görs på statsförvaltningen - det så kallade produktivitetsavdraget. Besparingarna har gjort att myndigheterna inte längre är dimensionerade för sina uppdrag och har skapat stora problem för personalförskötningen.

Fackförbundet ST vill:

- att reformer av statens styrning- och resurstilldelning görs för att skapa balans mellan myndigheternas uppdrag och förutsättningar
- att de generella besparingarna i staten skrotas. Tillsätt en statlig utredning med syfte att ta fram en ny finansieringsmodell för statliga myndigheter, exklusive produktivitetsavdrag

Upphandling ska inte leda till prispress

Det är vanligt att samhällsviktiga uppdrag upphandlas. Då är det viktigt att processerna går rätt till och att kraven som ställs på utförarna är höga. Det är ett sätt att garantera att verksamheten utförs professionellt.

I praktiken har offentliga upphandlingar lett till oönskade konsekvenser. Det har lett till sämre arbetsvillkor och sämre samhällsservice. För att garantera kvaliteten på upphandlade verksamheter och skydda arbetstagarnas villkor vill Fackförbundet ST:

- att det ska ställas långtgående krav på kollektivavtal, arbetsmiljö och bemanning vid konkurrensutsättning och upphandling
- att myndigheter som upphandlar ramavtal till staten ska samverka med facklig organisation på central nivå inför övervägande och beslut om upphandling

Öppenhet ökar tilliten

Den statliga verksamheten har en lång tradition av öppenhet. Offentlighetsprincipen ger extern insyn och skapar förutsättningar för demokratisk kontroll och ansvarsutkrävande. Yttrande- och meddelarfriheten garanterar den interna öppenheten. De som arbetar i verksamheterna kan framföra åsikter och ytterst slå larm om maktmissbruk förekommer.

Öppenhet och insyn är en förutsättning för människors tillit till de statliga verksamheterna och för demokratin. Men öppenheten är inte självklar. De senaste decenniernas privatiseringar och bolagiseringar har skapat luckor i lagstiftningen. De har lett till att flera verksamheter bedrivs med otillräcklig insyn. Lagstiftningen behöver utvidgas och gälla för fler verksamheter än vad den gör idag.

Fackförbundet ST vill:

- att meddelarskydd och offentlighetsprincip ska gälla alla anställda i statliga bolag samt i alla verksamheter som sker i privat regi men finansieras med skattemedel

Lagstiftning löser däremot inte alla problem. Trots att alla statligt anställda har meddelarfrihet och att offentlighetsprincipen gäller har en tystnadskultur brett ut sig. För att bevaka och värna öppenheten vill Fackförbundet ST:

- att det inrättas en Öppenhetsombudsman med uppdrag att bevaka och förbättra arbetet kring interna demokratifrågor på statliga arbetsplatser
- att det görs obligatoriska och återkommande uppföljningar av myndigheternas arbete med öppenhet
- att arbetsgivaren försäkras om att statligt anställda har kännedom om sina rättigheter och skyldigheter, såsom meddelarfriheten och offentlighetsprincipen

3. Så kan Sverige utvecklas – det här behöver staten satsa på

Vad staten gör spelar stor roll för hur Sverige fungerar. De negativa följderna vi i Fackförbundet ST ser på grund av privatiseringarna av offentliga åtaganden och underfinansieringen av statliga verksamheter är tydliga exempel på det. Staten måste därför ta ett större ansvar för samhällsutvecklingen.

En arbetsmarknadspolitik för jämlikhet, trygghet och utveckling

En av de viktigaste uppgifterna för staten är att främja en välfungerande arbetsmarknad. Genom att investera i arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan staten bidra till att minska arbetslöshet, öka social rättvisa, förbättra ekonomisk effektivitet och stärka demokratisk delaktighet. Arbetsmarknadspolitik är alltså viktig för ett jämlikt samhälle och kan ge människor tillgång till arbete, utbildning och välfärd.

Därför krävs kraftfulla investeringar som stödjer människors arbetsliv och livskvalitet - utbildning, kompetensutveckling och kompetensväxling. Sådana investeringar är nödvändiga för att möta de utmaningar samhället står inför, för att bara nämna några, klimatkrisen, digitaliseringen och kompetensbristen.

Dessvärre har arbetsmarknadsfrågor länge behandlats styvmoderligt. Nedläggningen av lokala arbetsförmedlingskontor och införandet av system med privata arbetsförmedlare har fått negativa konsekvenser särskilt för de som står längst ifrån arbetsmarknaden. Därför måste politikerna ta ett större ansvar för arbetsmarknadspolitiken. Det gäller inte minst statens åtaganden under lågkonjunktur, när behoven är som störst. Fackförbundet ST vill:

- att arbetsmarknadspolitiken ska vara ett nationellt ansvar. Det övergripande ansvaret är ett viktigt styrmedel för en väl fungerande samhällsekonomi och en viktig del av det statliga åtagandet
- att kraftfulla investeringar görs på det arbetsmarknadspolitiska området för att motverka arbetslöshet, kompetensbrist och ojämlikhet

Därför behövs staten i hela landet

Välfungerande statliga verksamheter ska finnas i hela landet. Statlig service är en viktig förutsättning för att människor ska kunna, och vilja, leva i hela landet. Ur ett demokratiskt perspektiv är det självklart att ha likvärdig tillgång till statlig service, oavsett var man bor. Det är en förutsättning för tilliten och viljan att bidra till det offentliga.

Den statliga närvaron fyller också en viktig funktion för den regionala och lokala utvecklingen. Att kvalificerade statliga jobb finns i en region bidrar till breddad lokal arbetsmarknad. Om staten intar en generös inställning till distansarbete kan den därtill även vara attraktiv som arbetsgivare för människor som vill leva utanför storstäderna. Därför har staten en viktig roll att spela för att främja regional tillväxt, till exempel genom investeringar i utbildning, forskning och infrastruktur – särskilt den digitala.

Tyvär har statliga verksamheter gradvis dragit sig tillbaka från landets mindre befolkade delar. Det leder också till att näringslivet försvinner. Fackförbundet ST vill:

- att statlig verksamhet möjliggör för människor att bo och arbeta i hela landet
- att regeringen tar ett sammanhållet grepp om myndigheternas lokala närvaro. Det behövs en starkare politisk styrning för att garantera statlig service i hela landet
- att nya myndigheter förläggs utanför storstäderna

Infrastruktur: en förutsättning för ett Sverige som hänger ihop

Sverige behöver en väl fungerande infrastruktur. Det är viktigt för att statlig service ska finnas i hela landet. Utan infrastruktur är det inte möjligt att uppfylla det statliga uppdraget.

Staten har ett ansvar för att alla har tillgång till post-, tele- och internetjänster. Ansvaret omfattar också kommunikationsvägar för personer och gods i hela landet och el för hushåll, industrier och andra verksamheter. Staten har tyvärr inte axlat det ansvaret.

Nu behöver staten återta kontrollen och skapa förutsättningar för en sammanhållen, klimatsäkrad och välfungerande infrastruktur. Men också för goda arbetsförhållanden, effektiv användning av gemensamma resurser och för hög kvalitet i de tjänster som erbjuds. Fackförbundet ST vill:

- att staten ökar investeringarna i infrastruktur och ha en större öppenhet för att lånefinansiera infrastrukturens utbyggnad
- att infrastruktur som huvudregel ska ägas och förvaltas i myndighetsform
- att statens investeringar, drift och underhåll av infrastruktur ska präglas av en helhetssyn där de olika transportslagen kompletterar varandra utifrån sina styrkor
- att investeringar i och drift av infrastruktur ska göra det möjligt för människor att bo och arbeta i hela landet

Socialförsäkringen – en omistlig del i samhällsbygget

Arbetslivet ska präglas av demokratins idéer där människovärdet är okränkbart och att alla människor är lika värda. Ett pålitligt socialt skyddsnät är viktigt för att skydda människor från fattigdom och social utestängning. Det främjar social rättvisa och jämlikhet när människor ges lika möjligheter att delta i samhället. Det bidrar till att minska ojämlikheter i hälsa genom tillgång till hälso- och sjukvård och utbildning.

Fackförbundet ST tror på en generell välfärd. Då upprätthålls sammanhållning och solidaritet mellan olika sociala grupper till försvar för de sociala rättigheterna. En generell välfärdspolitik med standardtrygghet motverkar ojämlikhet och fattigdom. De sociala skyddsnäten och tryggheten för anställda och arbetssökande måste stärkas.

Fackförbundet ST vill:

- att det utöver närståendepenning ska införas en rätt för arbetstagaren till ledighet för vård av och hjälp till åldrande föräldrar/annan anhörig, till exempel en partner
- att A-kassan höjs. Ersättningen ska motsvara 80 procent av inkomsten

- att den studiefinansiering och det stöd som finns för yrkesverksamma, där arbetsgivare, stat och individ delar på kostnaderna, vidareutvecklas
- Inför en jämställd föräldraförsäkring. Ersättningen ska motsvara 80 procent av inkomsten
- Att verka för att det införs omställningsstöd/omställningsförsäkring för yrkesgrupper där förlo-rad behörighet kan uppstå på grund av till exempel sjukdom. Ingen ska drabbas negativt i glappet mellan socialförsäkringssystemet och regelverk för säkerhetstjänstbedömning
- att ersättningarna inom sjukförsäkringen höjs till motsvarande 80 procent av inkomsten
- att karensavdraget avskaffas. Detta i enlighet med inkomstbortfallsprincipen
- att pensionssystemet måste vara långsiktigt och förutsägbart. Den allmänna pensionen måste vara så pass hög att den går att leva på och allra minst följa den allmänna kostnadsutvecklingen.

Den fria forskningens och utbildningens betydelse för det demokratiska samhället

Utbildning och forskning är avgörande för samhällets utveckling. De bidrar till kunskap och leder till nya upptäckter, lösningar och framsteg som gynnar samhället. Kopplingen mellan arbete, utbildning, förmåga till kritiskt tänkande och forskning är stark. Utbildade människor och forskning i samspel med samhällseliga behov är en förutsättning för en hållbar tillväxt.

Utbildning och fri forskning är också en förutsättning för demokratin. De stärker kritiskt tänkande genom att uppmuntra individer att ifrågasätta rådande antaganden, normer och värderingar. De utmanar fördomar, myter och missuppfattningar. Censur, manipulation och korruption motverkas.

Den akademiska friheten är ett fundament för demokratin och för den fria forskningen. Den innebär att forskare och lärare har rätt att fritt välja sina forskningsfrågor, metoder och resultat, samt att undervisa och sprida kunskap utan politisk, ekonomisk eller religiös påverkan. För att skydda den akademiska friheten måste institutionernas självständighet och oberoende öka. Akademiska institutioner måste ha friheten att sköta sin kärnverksamhet utan rädsla för politiska och ekonomiska påtryckningar.

Finansieringen måste vara långsiktig och garantera forskningens och utbildningens kvalitet. Sektorn är underfinansierad i förhållande till de mål politikerna har för verksamheterna. Därför måste tilldelningen öka och merparten av resurserna ska vara offentligt finansierade. Det är ett sätt att garantera forskningens frihet och oberoende.

Fackförbundet ST vill:

- att det ska införas grundlagsskydd för den akademiska friheten både vad gäller forskning och utbildning
- att skydda den akademiska friheten genom att stärka institutionernas självständighet och oberoende
- att universitet och högskolor ska vara statliga myndigheter
- att grundforskningen ska hållas fri från politisk och ekonomisk styrning
- att det behövs en ökad tilldelning till högskolesektorn och att merparten av de resurser som tillförs sektorn ska vara offentligt finansierad
- att den högre utbildningen ska vara avgiftsfri och finansieras genom anslag från staten

Det offentliga ansvar i klimatfrågan

Klimatförändringarna är ett av de största hoten mot mänskligheten. För att begränsa den globala uppvärmningen behövs kraftfulla investeringar och åtgärder från samhället. Omställningen kräver ett helhetsperspektiv som tar hänsyn till sociala, ekonomiska och ekologiska aspekter. Socialt innebär det att det måste vara rättvist och inkluderande. Ekonomiskt innebär det att det måste vara kostnadseffektivt, däri inräknat de kostnader som uppstår om vi inte vidtar nödvändiga åtgärder för att minska utsläppen. Det gäller också att främja en grön omställning som skapar jobb och innovationer. Ekologiskt innebär det att minska utsläppen av växthusgaser och anpassa samhället till de förändringar som är oundvikliga, samtidigt måste den biologiska mångfalden bevaras.

Klimatomställningarna är en facklig fråga och kanske det främsta hotet mot folkhälsan. De påverkar inte bara hela samhället utan också människornas liv. Vad som sker på arbetsplatserna är därför viktigt. Vi i fackföreningsrörelsen måste bevaka att omställningen sker rättvist. Fackförbundet ST vill särskilt peka på de statliga verksamheternas avgörande roll i arbetet med klimatomställningar.

Staten bör leda klimatomställningen, vara en förebild, agera solidariskt och rättvist, både nationellt och internationellt. Klimatomställningen får inte öka de sociala klyftorna. I arbetet för klimatet måste staten försvara demokratin och dess värden.

Därför vill Fackförbundet ST se långsiktiga åtaganden från riksdagens samtliga partier. Klimatarbetet måste bygga på politisk enighet som tar avstamp i forskning och evidensbaserad erfarenhet. Det är viktigt med en källkritisk syn och att oberoende forskare och experter på relevanta myndigheter får mandat och ges utrymme i arbetet med stora samhällskritiska frågor.

Fackförbundet ST vill:

- att det införs ett mål för nollutsläpp för myndigheter och statliga bolag. Staten bör gå före med att minska utsläppen från sina egna verksamheter i linje med vad Parisavtalet kräver
- att relevanta statliga myndigheter ges i uppdrag att utveckla kommunikationen om konsekvenserna av och möjliga åtgärder för att motverka den globala uppvärmningen
- att det inrättas en blocköverskridande klimatkommission som tydliggör statens och det offentliga åtaganden och möjligheter att verka för en grön och rättvis samhällsomställning
- att det inrättas en omställningsmyndighet med det övergripande ansvaret för det svenska samhällets gröna omställning
- att det införs klimatomställningsanslag till samtliga myndigheter för att snabba på deras arbete med klimatomställning. Medlen ska enbart användas för omställningsarbetet och regelbundet utvärderas och redovisas för exempelvis Naturvårdsverket
- att infrastrukturen klimatsäkras genom att den anpassas så att den bidrar till positiva klimateffekter. Den ska använda förnybar energi och energieffektivisera byggnader samt minska transportsektorns utsläpp, som står för en stor del av landets totala utsläpp
- att staten ska utforma styrmedel och metoder så att transportarbete leder till minsta möjliga miljö- och klimatpåverkan
- att det investeras i hållbara och tillgängliga transportslag. Det kan bidra till att minska utsläppen av växthusgaser, skapa nya arbetstillfällen och förbättra arbetsvillkoren
- att staten tar ett större ansvar för utveckling av och investering i produktion av fossilfria bränslen

- att det ges stöd till forskning och innovation inom klimatområdet, till exempel genom att öka anslagen till Energimyndigheten och de statliga forskningsråden. Detta skulle främja utvecklingen av nya lösningar för att minska utsläppen
- att basanslagen till universitet och högskolor ökar för att möjliggöra mer utbildning och forskning om klimatfrågor. För att möta de utmaningar klimatomställningen innebär behöver vi mer kunskap, innovation och samverkan
- att det finns ett obligatoriskt klimatperspektiv i statens upphandlingar som ställer krav på leverantörer och produkter som minskar utsläppen av växthusgaser och anpassar sig till klimatförändringarna. Att dessa krav uppfylls måste löpande följas upp
- att statliga verksamheter genomför konsekvensanalyser med fokus på miljö och klimat. De ska som regel göras innan beslut som medför större förändringar av verksamheten fattas, och vid behov när beslut av mindre karaktär fattas

Staten är en nyckelspelare i digitaliseringen av samhället

Digitaliseringen har förändrat vårt samhälle. Dagligen introduceras nya digitala lösningar och AI (artificiell intelligens) är redan en del av våra liv. För att digitaliseringen framgent ska bli bra måste staten vara såväl en styrande som utvecklande aktör. Staten behöver garantera att digitaliseringen sker på ett socialt och juridiskt ansvarsfullt sätt för att bevara befolkningens förtroende. Det är därför viktigt med en källkritisk syn och att oberoende forskare och experter på relevanta myndigheter får mandat och ges utrymme i arbetet. Fackförbundet ST vill:

- att staten ska ta ett ansvar för grundläggande infrastruktur såsom tjänster för säkert informationsutbyte, identifiering, basinformation och datakommunikation
- att digitaliseringen av statsförvaltningen ska vara rättssäker, ske med ett användarperspektiv och utgå från den offentliga förvaltningens uppdrag
- att grundlagen görs teknikneutral både vad gäller offentlighetsprincip, meddelarskydd samt tryck- och yttrandefrihet

AI erbjuder nya möjligheter – men behöver nyttjas med eftertänksamhet

Digitala lösningar såsom AI har potential att leda till omvälvande förändringar av vårt samhälle, inte minst i arbetslivet. Staten bör initiera forskning och testverksamhet om hur den nya tekniken kan effektivisera arbetsprocesser för att förenkla vardagen för människor och näringsliv. Den nya tekniken kan också leda till effektivare användning av skattemedlen. För att ta del av utvecklingen blir kompetensförsörjning och investeringar i IT-lösningar centrala.

Men den digitala utvecklingen får inte ske till vilket pris som helst. Strävan efter effektiva arbetsprocesser får inte gå ut över rättssäkerheten och viktiga principer såsom transparens och likabehandling. Digitaliseringens konsekvenser för skatteintäkterna och finansieringen av välfärdsstaten måste också problematiseras.

Fackförbundet ST vill:

- att kompetenshöjande insatser och investeringar görs i syfte att rusta statliga verksamheter för införandet av AI-lösningar

- att det inrättas ett kompetenscentrum för AI i syfte att säkra statens framtida kompetensförsörjning på AI-området. Kompetenscentrumet behöver fokusera på såväl etiska som tekniska frågor.
- att automatisering av arbetsuppgifter, i synnerhet av myndighetsbeslut, ska ske på ett ansvarsfullt sätt
- att allt införande av AI ska föregås av noggranna och dokumenterade etiska, rättsliga och säkerhetsmässiga överväganden att det utvecklas en säkerhets- och tillsynsfunktion för statliga verksamheter avseende användandet av AI
- att regeringen tar initiativ och inleder diskussioner om och hur digitala objekt ska beskattas
- att de effektivitetsvinster som den nya tekniken åstadkommer även ska tillfalla arbetstagarna exempelvis genom bättre anställningsvillkor, kortare arbetstid eller utbildningsinsatser

Nya krav på Sverige

Det utrikespolitiska säkerhetsläget och den förändrade karaktären på den grova brottsligheten ställer nya krav på Sverige. Som en konsekvens sker en omfattande upprustning av totalförsvaret och en omläggning av rättspolitikerna. Det finns dock en rad faktorer politikerna behöver ta större hänsyn till för att lyckas med detta.

Resurser och en helhetssyn behövs

De reformarbeten som ska göras inom rättsväsendet och totalförsvaret är stora. För att politikerna ska kunna leva upp till sina löften om ökad säkerhet är proportionell finansiering ett minimikrav. Politikerna måste betala för de förändringar de vill ha.

Vad gäller upprustningen av totalförsvaret är det centralt att reformarbetet och investeringar omfattar alla delar av systemet. Satsningar på det civila försvaret, där statliga myndigheter, kommuner, näringsliv och frivilligorganisationer ingår, är minst lika viktiga som på det militära.

På samma vis är det viktigt att reformerna av rättsväsendet omfattar alla berörda verksamheter. De storskaliga satsningarna på Polismyndigheten måste också åtföljas av fler investeringar. Sveriges domstolar, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse, Ekobrottsmyndigheten, Socialstyrelsen och Brottsförebyggande rådet berörs också av den förändrade rättspolitikerna.

Kompetensförsörjningen måste säkras

Hela arbetsmarknaden lider av kompetensbrist. Det är också en utmaning som staten som arbetsgivare behöver möta. På kort sikt är problemet allra största för expanderande sektorer, vilket såväl totalförsvaret som rättsväsendet är.

Upprustningen av totalförsvaret innebär behov av ny kompetens. Inte minst måste det civila försvaret uppdatera sin bemanning. Den specialistkompetens som efterfrågas vill också många andra ha. Utbyggnaden inom rättsväsendet kräver också ny kompetens. Det gäller exempelvis Kriminalvården och Polismyndigheten. Bägge myndigheterna har idag svårigheter att rekrytera. Även Sveriges domstolar har brottats med kompetensbrist en längre tid. För att lösa kompetensförsörjningen i dessa sektorer krävs satsningar på utbildning, kompetensväxling, anställningsvillkor och arbetsmiljö.

Forskning och samhällliga grundprinciper måste vara vägledande

De åtgärder som sätts in på säkerhets- och rättspolitikens område får inte ha ett för snävt och kortsiktigt perspektiv. Det gäller särskilt rättspolitik, där lejonparten av reformerna nu går i en repressiv riktning. Det behövs också satsningar på preventiva åtgärder. Forskning visar att det förebyggande arbetet och rehabiliterande åtgärder har en stor effekt för att minska brottsligheten. Den kunskapen måste få en mer framträdande roll.

Det finns också en risk att säkerhets- och rättspolitik går för långt i sin iver att skydda befolkningen och därmed skjuter viktiga grundprinciper i sank. Åtgärder som syftar till att öka säkerheten sker för ofta på bekostnad av att fri- och rättigheter begränsas. Det kan vara motiverat i vissa fall, men inskränkningarna får inte vara oproportionerliga i relation till syftet. Med detta i åtanke är det viktigt med en källkritisk syn och att oberoende forskare och experter på relevanta myndigheter får mandat och ges utrymme i reformarbetet. Efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna samt demokratiska och rättsstatliga principer får aldrig äventyras.

4. Medlemmarna behöver bra arbetsmiljö och goda anställningsvillkor

Att utföra ett samhällsviktigt uppdrag för statens räkning medför ett särskilt ansvar och höga krav. Att uppdragen utförs är en förutsättning för att vårt samhälle ska fungera. Därför behöver anställda ha goda förutsättningar.

Statliga arbetsplatser, och de där statliga uppdrag utförs, behöver vara ovanligt bra. God arbetsmiljö, anställningstrygghet, konkurrenskraftiga löner, inflytande och utvecklingsmöjligheter är några av de förutsättningar som krävs. De behövs också för att människor ska söka sig dit.

Fackförbundet ST vill:

- att styrningen tillvaratar anställdas kompetens och möjlighet till inflytande
- att arbetsmiljön ska vara god och att arbetet styrs och organiseras så att alla känner trygghet och arbetsglädje, att de kan utvecklas och arbetslivet kan förenas med fritid
- att fasta anställningar ska vara norm
- att kollektivavtal om löner ska innehålla en siffra som fastställer nivån för kollektivets löneökning

Statstjänstemannarollen måste skyddas

Anställda på statliga myndigheter har särskilda rättigheter och skyldigheter i syfte att försvara demokratin. I sin profession ska de arbeta enligt den statliga värdegrunden som inkluderar öppenhet, rättssäkerhet och effektivitet. Staten behöver orädda statstjänstemän, vars profession erkänns och bekräftas av uppdragsgivaren - regeringen.

Fackförbundet ST vill:

- att förvaltningspolitiken utformas inom ett eget departement
- att det inrättas en myndighet med övergripande ansvar för förvaltningspolitiska frågor och att den ska verka för och granska att den demokratiska styrningen av statsförvaltningen fungerar i enlighet med författningen
- att det ska erbjudas utbildning till nyanställda om de särskilda förutsättningar som gäller för de som arbetar på statligt uppdrag, möjligheter till fortbildning för redan anställda samt en särskild utbildning för chefer

Ett hållbart arbetsliv

Ett hållbart arbetsliv främjar människors välbefinnande och utveckling. Fackförbundet ST vill se ett rättvist, demokratiskt och inkluderande arbetsliv som gynnar både individer och samhället i stort.

I arbetet för att skapa en god arbetsmiljö är ledarskap och styrning viktigt. Det behöver utvecklas så att det främjar arbetstagarnas hälsa, stärker arbetsplatsernas attraktionskraft och skyddar demokratin.

För att skapa en säker och hälsosam arbetsmiljö för alla som arbetar på statligt uppdrag måste kvalitén på arbetsmiljöarbetet höjas. För det krävs stöd och goda förutsättningar att bedriva arbetsmiljöarbete, bland annat genom tydliga regelverk och relevant utbildning.

Andelen stressrelaterade sjukskrivningar ökar. Det är därför viktigt med återhämtning för att anställda ska orka jobba ett helt arbetsliv. En väg framåt är att minska arbetstiden. Forskning visar att en arbetstidsförkortning leder till minskad stress och bättre balans mellan arbete och fritid. Samtidigt som den ofta leder till högre motivation och effektivitet hos anställda.

Mycket återstår att göras om arbetslivet ska bli hållbart.

Fackförbundet ST vill:

- att en generell arbetstidsförkortning införs
- att regeringen ska utföra riskbedömningar av arbetsmiljön och arbetsvillkor innan den tar omfattande beslut som kan påverka anställda i statlig verksamhet
- att alla chefer ska ha kunskaper och förutsättningar att tillämpa Arbetsmiljöverkets föreskrifter om organisatorisk och social arbetsmiljö
- att chefer ska ha organisatoriska förutsättningar att utöva ett hälsofrämjande och inkluderande ledarskap.
- att resurser för arbetsmiljöforskning inom statlig verksamhet tillsätts
- att anställda ska få sjuklön från första sjukdagen

Ett jämställt och inkluderande arbetsliv

Alla ska ges lika rättigheter och möjligheter på arbetsmarknaden. Viktiga åtgärder är att främja en jämställd fördelning av makt och inflytande och att motverka diskriminering i arbetslivet. Målet är ett inkluderande och medmänskligt arbetsliv, där det finns utrymme för (normbrytande) olikheter. Det är viktigt att statliga verksamheter är representativa och speglar befolkningen.

Fackförbundet ST vill:

- att lika lön ges för lika och likvärdigt arbete
- att det ska finnas ett genusperspektiv i det systematiska arbetsmiljöarbetet
- att arbetet med att skapa inkluderande och diskrimineringsfria arbetsplatser måste intensifieras
- att arbetsgivaren anpassar verksamheten så att det är möjligt att kombinera arbete och föräldraskap.
- att Diskrimineringsombudsmannen får rätt att utforma föreskrifter som underlättar tolkning och tillämpning av diskrimineringslagen
- att regelverken kring mobbning och trakasserier skärps så att arbetsgivarens incitament att göra rätt från början ökar, till exempel genom skadeståndssanktionerad skyldighet att utreda och åtgärda mobbning och trakasserier

Ett arbetsliv utan hot, våld och trakasserier

Hot, våld och trakasserier är ett stort arbetsmiljöproblem i statliga verksamheter och är ytterst ett angrepp på demokratin. Dessa gärningar kan vara ett försök att påverka ett beslut och risken finns att viktiga rättsprinciper åsidosätts. Men hoten kommer inte bara utifrån. Tyvärr vet vi att det förekommer även hot, våld och trakasserier kollegor emellan. Det är därför både en facklig och politisk angelägenhet att skapa ett arbetsliv utan hot, våld och trakasserier.

Fackförbundet ST vill:

- att regeringen ska tillsätta en kommission för att motverka hot och våld på arbetsplatserna
- att det införs ett nationellt rapporteringssystem för hot och våld, för att synliggöra i vilken omfattning tjänstemän utsätts för hot och våld, vilka grupper som drabbas och på vilket sätt
- att arbete som innebär påtaglig risk för våld eller hot om våld inte får utföras som ensamarbete

Det nya arbetslivets möjligheter och utmaningar

Arbetslivet har förändrats genom de innovationer den tekniska utvecklingen medfört. Det har lett till att arbetslivet i många avseenden förenklats och effektiviserats, men det ställer också högre krav på arbetstagarna.

Digitala lösningar såsom AI kan och ska användas i syfte att förbättra arbetstagarnas och verksamheternas förutsättningar. Den ska däremot inte användas på bekostnad av arbetstagarnas arbetsmiljö eller integritet.

Fackförbundet ST vill:

- att arbetstagarna i större utsträckning görs delaktiga i arbetet med digitalisering
- att det avsätts mer tid och resurser för anställdas kompetensutveckling och kompetensväxling. Inrätta individuella kompetenskonton
- att arbetstagarnas integritet ska värnas i allt arbete med IT-säkerhet, särskilt vid implementeringen av AI. Det behöver bland annat garanteras att anställda inte utsätts för övervakning eller annan kränkning av integriteten.
- att utveckling och implementering av AI i arbetslivet behöver följas ur ett arbetsmiljöperspektiv. Större förändringar ska föregås av förhandlingar

Distansarbete kräver mer individuellt inflytande

Distansarbete har förändrat företag, organisationer och ledarskap i grunden. Anställda har fått nya vanor och ständigt närvaro på kontoret platsar inte längre bland dem. Det finns fördelar med distansarbete: minskad stress, ökad koncentration och större flexibilitet. Men det finns även nackdelar: faran att arbeta för mycket och att gränsen mellan ledig tid och arbetstid suddas ut.

För att skapa välmående arbetsplatser är det viktigt att anställda har inflytande över var, när och hur de arbetar. Arbetsgivare behöver inte ha bestämmanderätt över det, så länge verksamhetens mål uppnås och arbetsmiljön är bra. Däremot bör ingen bli tvingad att arbeta på distans.

Fackförbundet ST vill:

- att det individuella inflytandet över arbetet ska öka, oavsett varifrån det utförs
- att alla arbetsgivare ska erbjuda sina anställda möjlighet att arbeta på distans och att de som nekar distansarbete tydligt ska kunna motivera varför
- att alla statliga arbetsplatser ska teckna avtal som ger goda förutsättningar för distansarbete
- att statliga arbetsgivare vid behov ska garantera sina anställda ett fysiskt kontor

Efterord

Sverige är framgångsrikt när det gäller att kombinera ekonomisk tillväxt, social välfärd och miljöansvar. Men det kan inte tas för givet. Nationen står inför utmaningar som kräver gemensamma lösningar och långsiktighet. En av de viktigaste utmaningarna är att försvara det demokratiska samhället mot populism, faktaförnekare och våldsverkare. En annan är klimatförändringarna och omställningen till ett grönt, rättvist samhälle. En tredje är kompetensbrist och att säkra hög sysselsättning på arbetsmarknaden. En fjärde är tryggheten för arbetslösa och sjuka. En femte är den sociala sammanhållningen, att främja jämställdhet och bekämpa diskriminering och segregation. En sjätte är konkurrens- och innovationskraften som kräver satsningar på forskning, utveckling, digitalisering och infrastruktur.

För att möta dessa utmaningar behövs samarbete mellan alla samhällsaktörer. Fackförbundet ST vill bidra positivt till framtiden genom att utveckla den svenska modellen och skapa balans mellan flexibilitet och trygghet på arbetsmarknaden. Men också genom att verka för en hållbar arbetsmiljö som främjar hälsa, välbefinnande och produktivitet hos anställda.

Vi har alla ett intresse av att Sverige fortsätter att vara ett demokratiskt land som präglas av öppenhet, frihet, generell välfärd, solidaritet och framsteg. Mycket arbete och facklig kamp återstår men tillsammans kan vi skapa ett Sverige som är redo för de utmaningar och möjligheter som obevekligen väntar oss.

Fackförbundet ST

Box 5308, 102 47 Stockholm.
Besök: Sturegatan 15
Telefon: 0771-555 444.
E-post: st@st.org.
Webbplats: www.st.org